

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ**

Кравцова Наталія Вікторівна

аспірант

Гура Тетяна Віталіївна

к.пед.н., доцент

Конкін Валерій Миколайович

к.т.н., доцент

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Анотація: В статті розглянуто актуальність формування самоосвітньої компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців машинобудівного профілю у закладах вищої освіти (ЗВО). Висвітлено проблему відповідальності студента за організацію власної самоосвіти та належного ставлення викладача до контролю цього процесу. Приділено увагу значенню розвитку в кожного викладача педагогічної майстерності для організації самостійної роботи зі студентами ЗВО. Акцентована увага на значенні педагогічних умов для формування самоосвітньої компетентності студентів.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, майбутні фахівці машинобудівного профілю, самостійна робота, педагогічні умови, заклад вищої освіти.

Зміни соціальних, політичних, економічних умов сучасного суспільства зумовили необхідність модернізації змісту і характеру вищої технічної освіти,

що передбачає перегляд її місії, цілей і завдань. Істотного значення набуває формування компетентної, успішної, активної, мобільної людини, яка б у реаліях сьогодення стала б конкурентноздатною на ринку праці.

Невідповідність якості професійної підготовки майбутніх фахівців машинобудівного профілю у закладах вищої освіти (ЗВО) сучасним викликам може стати дуже вагомою проблемою на шляху до модернізації та розвитку машинобудівної галузі України в умовах ринкових відносин.

Наразі, взаємовідносини у трикутнику «студент-ЗВО-ринок праці» вимагають перегляду. Плідна робота студента під час навчання сформує таку конструктивну взаємовигідну співпрацю: якісний випускник - роботодавець, який достойно оплачує роботу випускника, тим самим мотивує його до відповідального виконання своїх обов'язків. Тому перед вищою технічною школою поставлені завдання змінити підхід до свідомості у майбутнього фахівця, в якого обов'язково повинна бути розвинена готовність до активної самоосвітньої діяльності, яка, в свою чергу, мусить посісти провідне місце у навчальній діяльності студента-машинобудівника. Прогрес сучасного машинобудування передбачає переобладнання машинобудівного комплексу за рахунок сучасних технологій, які випереджають сутність навчальних програм закладів вищої технічної школи, тому студент, у якого буде розвинена самоосвітня компетентність, швидко адаптується до змін у промисловості, оскільки зможе самостійно оволодіти новими технологіями та бути більш конкурентоспроможним на своєму підприємстві. Перетворення результатів самостійної роботи в закономірний елемент професійної підготовки - це і є головною метою формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців машинобудівного профілю у ЗВО [1].

Але у майбутніх студентів під час засвоєння знань в умовах одержання середньої освіти відсутня або недостатньо розвинена здатність до самостійної діяльності, що можливо була пов'язана з переконаннями батьків («Нехай пояснює вчитель, це – його справа!»), самовпевненістю самих учнів («Я й так знаю все необхідне!»), у методах роботи деяких репетиторів (щоб не гаяти час

самі відповідають на питання, які викликали труднощі у учня) тощо. Та й не завжди молода людина здатна правильно оцінити можливості й перспективи, які б надала самоосвіта на шляху до успішної власної професійної діяльності.

Слід зазначити, що при формування готовності майбутніх фахівців до самостійного засвоєння навчального матеріалу необхідно враховувати розвиток у студентів психологічних складових особистості (самосвідомості, мотивації, пізнавальних здібностей, розвитку творчих здібностей та інші).

Для вирішення цього завдання, педагогам закладів вищої освіти необхідно змодельовати свою роботу таким чином, щоб мати змогу максимально розкрити інтелектуальний та особистісний потенціал студентів, націлити його на самовдосконалення, переконати у своїх можливостях. Адже наразі однією з вимог роботодавців до випускника технічного ЗВО є його готовність опанувати нові, необхідні для професії знання (звісно на ряду з його глибокими професійними знання та вміннями). Прищеплення студенту прагнення до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення — це стає першочерговим завданням для сучасного викладача, який в цьому випадку виступає у ролі стейкхолдера.

Іноді однією з головних причин, що не дає розвинутися власному потенціалу студента, може бути недостатня впевненість у собі, недооцінка своїх здібностей, знань та вмінь, нерозуміння себе та свого місця у професійному середовищі. А без цього, як звісно, неможливе досягти успіху у майбутній професії. В цьому випадку особистісні переживання відволікають студента від конструктивної самоосвітньої діяльності, і тоді першочерговим завданням викладача стає корекція Я-концепції молодого людини в позитивному напрямку для подолання його внутрішніх бар'єрів на шляху до його професійного розвитку [2].

Звичайно, тут на допомогу викладачу необхідно буде залучити свій «найвищий рівень педагогічної діяльності» [3], як деякі науковці визначають педагогічну майстерність, яка є запорукою успішності взаємодії «викладач — студент».

Саме розвинена у викладача педагогічна майстерність допоможе майбутньому фахівцю-машинобудівнику грамотно підібрати алгоритм виконання самостійної роботи, який передбачає визначення цілей цієї роботи, відбір її змісту, вибір необхідних методів і прийомів самоосвіти, правильне формулювання завдань тощо. Послідовне покрокове виконання наміченого плану, і, що не менш важливо, систематична робота над ним (а не час від часу, як це нерідко трапляється у деяких студентів) стає запорукою успішної самоосвітньої діяльності. При цьому звертаємо особливу увагу, що викладач може лише допомогти в процесі самоосвітньої діяльності студента, скерувати цю діяльність, певною мірою, виступати в ролі фасилітатора. Фасилітатор (англ. Facilitator, від лат. Facilis «легкий, зручний») - це людина, що забезпечує успішну групову комунікацію. Слово «фасилітатор» - пряме запозичення англійського facilitator - похідного від англійського дієслова «to facilitate» (зі зразковим значенням «спрощувати»). Таким чином, фасилітатор вирішує двояку задачу, сприяючи комфортній атмосфері і плідності обговорення. В контексті етимології терміна можна сказати, що фасилітатор - це той, хто перетворює процес комунікації в зручний і легкий для всіх її учасників. З групового погляду фасилітатор - той, хто допомагає групі зрозуміти спільну мету і підтримує позитивну групову динаміку для досягнення цієї мети в процесі дискусії, не захищаючи при цьому одну з позицій або сторін [4].

Змусити навчатись «дорослу дитину» практично неможливо, навчити можна лише того, в кого є потреба в навчанні – є мотивація. Тим паче, що вимоги до випускників технічних ЗВО постійно зростають.

Окреслимо деякі з них:

- 1) Мати професійну компетентність, що визначена освітніми стандартами.
- 2) Випускник повинен мати розвинену творчу уяву до вирішення професійних завдань та мати здатність генерувати нові ідеї.
- 3) Майбутній фахівець повинен вміти адаптуватися до нестандартних ситуацій, мати критичне мислення щоб аналізувати проблемні ситуації, вміти розробляти план своїх дій та бути відповідальним за реалізацію цього плану.

- 4) Мати прагнення до розвитку професійного та самовдосконалення.
- 5) Розуміти основні тенденції розвитку машинобудівної галузі.
- 6) Володіти певними морально-психологічними та індивідуально-психологічними якостями, такими, як: чесність, порядність, дисциплінованість, повага до оточуючих, позитивна „Я-концепція", емоційна стійкість, витримка й самоволодіння тощо.

Подібно до того, як студент є центром уваги сучасного професійного викладача, саморозвиток у діяльності студента повинен бути центром уваги майбутнього фахівця машинобудівного профілю, який усвідомлює, що лавиноподібний розвиток наукових знань у сучасному світі вимагає від нього все нових і нових знань. Але без допомоги компетентного викладача виокремити дійсно необхідні знання від непотрібних, і, навіть, в деяких випадках небезпечних, йому буде дуже складно або зовсім неможливо. І ця допомога вчителя є дуже вагомою, тому що і педагог, і студент є відповідальними за свої дії та можливі їх неприємні наслідки. Процес творчої самоосвітньої діяльності особливо потребує посилення акценту на відповідальності, бо майже завжди людина схильна вважати пріоритетною саме свою точку зору, а, тим паче, в наш час глобального інноваційного розвитку [5], коли потрібно працювати з величезними обсягами інформації, розбиратися у великій кількості різних аргументів та фактів. Звичайно, за цих обставин проаналізувати необхідні досягнення науки і техніки та зробити правильні висновки майбутньому фахівцю-машинобудівнику стає дуже складно.

У цьому контексті варто звернути увагу на точку зору М.М. Амосова, який писав, що наука і технології можуть вже зараз практично вирішувати майже всі глобальні проблеми. Але в той же час він зауважував, що вона (наука) може як привести світ до смертельної межі, так і відвести його від цієї межі [6]. Тому роль самоосвітньої компетентності студента має вирішальне значення для його успішної діяльності в майбутньому.

У закладах вищої технічної освіти самоосвітня навчальна діяльність студентів-машинобудівників виявляється в їх роботі на лекційних, практичних,

лабораторних і семінарських заняттях, спрямованих на сприйняття й усвідомлення наданої їм інформації та її переробку під час розв'язання індивідуальних завдань, а саме, підготовки рефератів, контрольних і розрахунково-графічних завдань, курсових та дипломних проектів (робіт) та інших студентських робіт, пов'язаних з їх самоосвітою. Потрібно зауважити, що, на наш погляд, саме самостійна індивідуальна робота студентів сприяє найефективнішому засвоєнню ними навчального матеріалу, а це надалі успішно формує необхідні вміння та навички майбутньої спеціалізації. Належне ставлення до освітнього процесу майбутніх фахівців машинобудівного профілю, їхня зацікавленість під час навчальних занять, сумлінне виконання індивідуальних завдань, дотримання рекомендацій викладачів сприятиме ефективності навчальної діяльності.

Для дієвого процесу становлення самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця машинобудівного профілю потрібно окреслити педагогічні умови, а саме:

- 1) забезпечення професіоналізму та майстерності викладачів ЗВО як головної передумови ефективною реалізації самостійної діяльності майбутніх фахівців машинобудівного профілю;
- 2) створення умов для мотивації студентів до вивчення професійно-спрямованих дисциплін;
- 3) розвиток вольового компоненту особистості студентів.

Але потрібно враховувати зовнішні, які не менш важливі умови для формування якісної самоосвітньої підготовки майбутніх фахівців-машинобудівників:

- 1) наявність сучасної науково-методичної бази у навчальному закладі,
- 2) матеріально-технічне оснащення освітнього процесу;
- 3) зв'язок процесу фахової підготовки студентів з практичною діяльністю сучасних підприємств машинобудівної галузі.

Ми окреслили лише деякі умови, але зрозуміло, що найкращих результатів у формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців

машинобудівного профілю можна досягти тільки за сприятливих для цього оптимальних умов. Педагогічні умови, виступаючи як один з компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, впливають на особистісний і процесуальний аспекти даної системи, і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток [7].

Таким чином, проблема формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців машинобудівного профілю є однією з найактуальніших проблем у закладах вищої технічної освіти. А оскільки, у зв'язку із сучасною парадигмою освіти самоосвітня діяльність стала невід'ємною складовою фахової підготовки студентів-машинобудівників, то і підхід до неї повинен теж відповідати сучасним викликам. При формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців машинобудівного профілю потрібно орієнтуватися не на спробах охопити знання та технології, які у сучасному світі зростають з шаленою швидкістю, а «на фундаменталізацію знань, їх інтегративний, комплексний, міждисциплінарний, творчий характер» [8]. Також потрібно застосовувати особистісно-орієнтований підхід, який покликаний враховувати індивідуальні особливості студента, його базову підготовку, організацію освітньої діяльності закладом вищої освіти та інші. Формування самоосвітньої компетентності покликано розкрити в повній мірі потенціал майбутнього фахівця-машинобудівника, розвинути його професійні задатки і здібності, досягти успіху в професії і, врешті-решт, знайти своє місце у команді професіоналів машинобудівної галузі України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кравцова Н. В., Гура Т. В., Конкін В. Н. Відповідальність як необхідний елемент самоосвітньої компетентності мабутніх фахівців машинобудівного профілю // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти [Текст] : П78 зб. наук. праць / за ред.. О.Г. Романовського. – Вип. 50 (54). – Харків : НТУ “ХП”, 2019. – С. 24-30.
2. Романовський О. Г. Педагогіка успіху : підручник / О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко, Л. М. Грень. — Харків : НТУ «ХП», 2011. — 368 с.
3. Кузьмина Н. В., Кухарев Н. В, Психологическая структура деятельности учителя. —: Гомель, 1976. — С. 20.
4. Фасилітація, види фасилітації, фасилітатор. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Пономарьов О. С. Відповідальність в системі професійної компетентності фахівця [Текст] : навч.-метод. посіб. / О. С. Пономарьов, М.К. Чеботарьов - Х. : Підручник НТУ "ХП", 2012. - 220 с. - С. 15.
6. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья. — М.: ООО «Издательство АСТ»; Донецк: Сталкер, 2003. — 590 с.
7. Гвоздецька Ю. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх викладачів з основ технологій харчових виробництв у процесі фахової підготовки / Ю. В. Гвоздецька // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2017. - Вип. 8(3). - С. 104-108. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78\(3\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_78(3)_21)
8. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 – 436 с. – С. 118.